

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.10.2](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.10.2)

УДК 351.9:327-341.9

О. Г. Бондаренко,

*д. держ. упр., доцент, начальник кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету, Національна академія Національної гвардії України
ORCID ID: 0000-0003-1755-3333*

Я. О. Бондаренко,

*студентка факультету консалтингу та міжнародного бізнесу,
Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця
ORCID ID: 0000-0002-1312-7305*

ДИНАМІКА МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА РОЛЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ЇХ ВРЕГУЛЮВАННІ

O. Bondarenko

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Chief of Operational Art Department, Operational and Tactical Faculty,
National Academy of the National Guard of Ukraine*

Ya. Bondarenko

*Student, Faculty of Consulting and International Business,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

DYNAMICS OF INTERNATIONAL CONFLICTS AND THE ROLE OF STRATEGIC COMMUNICATIONS IN THEIR SETTLEMENTS

Міжнародні відносини в епоху постмодерну характеризуються виникненням унікальних міжнародних конфліктів, особливістю яких є гібридний характер. Досліджуючи один із інструментів гібридизації – «гібридні війни», вчені приходять до висновків, що до арсеналу інструментів «гібридної» війни, серед іншого, входять політична пропаганда, дезінформація, економічні важелі впливу та технології викривлення інформаційного простору. Все перелічене можна віднести до сфери стратегічних комунікацій негативного спрямування. Ряд дослідників визнають, що на сьогоднішній день майже зникли міждержавні та колоніальні конфлікти, а домінуючою формою конфлікту став внутрішньодержавний (або громадянський). Важливим аспектом тут є той факт, що такі конфлікти часто відбуваються з залученням гравців з інших держав, таким чином перетворюючись з внутрішньодержавних на міжнародні гібридизовані. Врегулювання конфлікту не викорінює існуючих протиріч, які лежать в основі конфлікту, а всього лише прагне максимально їх згладити і виробити правильну формулу компромісного рішення, яка перешкоджає подальшій ескалації конфлікту. Політичний конфлікт може бути перерваним на будь-якій зі стадій його розгортання, якщо його основні причини будуть викоренені. Саме цю мету й має переслідувати процес стратегічних комунікацій у розв'язанні конфліктів. Стратегічні комунікації стосовно врегулювання міжнародних конфліктів спрямовані як на глобальне безпекове середовище, яке постійно змінюється, так і на виклики (можливості) в інформаційному середовищі завдяки ретельній координації, синхронізації та взаємодії різних

комунікаційних функцій у сфері міжнародних відносин. У статті проаналізована динаміка міждержавних конфліктів. Серед важливих інструментів урегулювання сучасних міжнародних конфліктів особливо відзначають дипломатію та її основну форму – стратегічні комунікації.

International relations in the postmodern era are characterized by the emergence of unique international conflicts, the feature of which is a hybrid nature. Examining one of the tools of hybridization - "hybrid wars", scientists conclude that the arsenal of tools of "hybrid" war, among other things, includes political propaganda, disinformation, economic leverage and technology to distort the information space. All of the above can be attributed to the sphere of strategic communications of a negative nature. A number of researchers acknowledge that interstate and colonial conflicts have almost disappeared to date, and that domestic (or civil) conflicts have become the dominant form of conflict. An important aspect here is the fact that such conflicts often occur with the involvement of players from other states, thus turning from domestic to international hybridized. Conflict resolution does not eradicate the existing contradictions underlying the conflict, but only seeks to smooth them out as much as possible and work out the correct formula for a compromise solution that prevents further escalation of the conflict. A political conflict can be interrupted at any stage of its development if its root causes are eradicated. This is the goal that the process of strategic communication in conflict resolution should pursue. Strategic communications for the settlement of international conflicts are aimed at both the ever-changing global security environment and the challenges (opportunities) in the information environment through careful coordination, synchronization and interaction of various communication functions in the field of international relations. Dynamics of interstate conflicts are analyzed in the article. Among the important tools for resolving modern international conflicts, diplomacy and its main form - strategic communications - are especially noted. Thus, the international conflicts of the XXI century are characterized by: strengthening of integration processes in the field of international relations, involvement of hybrid means of international struggle, separatism, nationalism, insurgency, etc., asymmetry of conflicts, transformation and adaptation of peacekeeping to new conditions, and dominant influence incitement and the settlement of international conflicts. Strategic communications in the settlement of international conflicts are aimed at both the global security environment and the challenges or opportunities in the information environment through careful coordination, synchronization and interaction of various communication functions in the field of international relations.

Ключові слова: міжнародні відносини; міжнародна безпека; міжнародні конфлікти; стратегічні комунікації.

Key words: international relations; international security; international conflicts; strategic communications.

Постановка проблеми. Міжнародні відносини в епоху постмодерну характеризуються виникненням унікальних міжнародних конфліктів, особливістю яких є гібридний характер, яскравими прикладами чого є анексія Росією автономної республіки Крим за допомогою проведення так званого «референдуму» за участі «зелених чоловічків» (озброєних осіб у військовій формі без розпізнавальних знаків); бойові дії на Донбасі, де, за даними СБУ, були зафіксовані дії російської приватної військової компанії «Вагнера»; масова видача угорських паспортів у м. Берегове Закарпатської області; хакерські атаки на Україну в 2017 році.

Авторський колектив Донецького національного університету імені Василя Стуса під керівництвом професора Додонова Р.О. у монографії [1], досліджуючи один із інструментів гібридизації – «гібридні війни» приходять до висновків, що до арсеналу інструментів «гібридної» війни, серед іншого, входять політична пропаганда, дезінформація, економічні важелі впливу та технології викривлення інформаційного простору. На наш погляд все перелічене можна віднести до сфери стратегічних комунікацій негативного спрямування. Там же зазначено, що сутністю гібридних війн є комбінація конвенційних, іррегулярних та асиметричних засобів, що включають постійну маніпуляцію політичним та ідеологічним конфліктом, а також залучення політичних провокаторів і представників медіа, кібератаки тощо.

Набі І.М.А., аналізуючи специфіку та особливості сучасного миропорядку у статті [2] зазначає, якщо біполярний міжнародний порядок стримував появу міжнародних конфліктів нав'язуванням глобальної холодної війни, то в постбіполярному світі їх виникнення та розповсюдження є звичайною практикою. Мова йде як про українську кризу, як приклад гібридизації конфліктів між великими державами, так і про транснаціональні процеси створення мережі терористичних організацій, які загрожують самій сутності державності, виходять за кордони держав, за межі їх суверенітету.

Таким чином, у сучасних реаліях актуальним постає дослідження як динаміки міжнародних конфліктів так шляхів їх врегулювання, особливо ролі у цих процесах стратегічних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем міжнародних конфліктів та їх врегулювання присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів. К. Боулдінг досліджував співвідношення понять «конфлікт» та «оборона» [3]. Д. Шеренговський визначає міжнародний конфлікт як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони [4; с. 102]. Свою характеристику специфіки міжнародних конфліктів надає М. Черкес у своєму дослідженні [5; с. 330]. Власне класифікацію міжнародних конфліктів та шляхи їх врегулювання у своїх наукових працях досліджували А. Рапопорт [6], Б. В. Бернадський [7], Є. Л. Стрельцов [8], С. Я. Бескоровайний [9], Г. Ф. Костенко [10], Т. Кальченко [11] та інші. Теоретичні основи державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів досліджувались нами у [12].

Стратегічні комунікації у сфері державного управління у своїх статтях розглядала М. Г. Шклярчук [13]. Проблеми концептуалізації та практичної реалізації стратегічних комунікацій у контексті протидії російській агресії опікувався Д. Д. Дубов [14]. Інституціональний вимір стратегічних комунікацій ЄС, а також специфіку стратегічних комунікацій ДАШ та Росії в європейському інформаційному просторі розглядала у статті [15] Тихомірова Є.Б. Проблеми стратегічних комунікацій силових структур в сучасному контексті досліджувала Л.М. Пелепейченко [16].

Незважаючи на глибину та ретельність вказаних досліджень, на нашу думку, роль стратегічних комунікацій у їх врегулюванні міжнародних конфліктів потребує окремого розгляду.

Мета статті полягає у дослідженні динаміки міжнародних конфліктів у XXI столітті та ролі стратегічних комунікацій у їх врегулюванні.

Виклад основного матеріалу. Кінець XX і початок XXI ст. характеризуються низкою дійсно серйозних міжнародних криз, що в сукупності посилюють міжнародне напруження. Незважаючи на те, що масштабні війни, які охоплювали півконтиненту (або навіть півсвіту), зникли, людство досі не навчилось мирно співіснувати. За даними дослідження PRIO, починаючи з 1946 року нараховано 256 збройних конфліктів. Ряд дослідників визнають, що на сьогоднішній день зникли міждержавні та колоніальні конфлікти, а домінуючою формою конфлікту став внутрішньодержавний (або громадянський). Важливим аспектом тут є той факт, що такі конфлікти часто відбуваються з залученням гравців з інших держав, таким чином перетворюючись з внутрішньодержавних на міжнародні гібридизовані [17]. Прикладами країн з такими конфліктами є: Росія (Чечня), Грузія (Абхазія, Південна Осетія), Молдова (Придністров'я), Велика Британія (Північна Ірландія), колишній Югославія (Боснія і Герцеговіна, Косово), Бангладеш (гірські племена чітагонгу), Індонезія (Східний Тимор), Республіка Шрі-Ланка (таміли), проблема курдів в Іраку, Туреччині та Ірані, збройні сутички між угрупованнями в Афганістані, Македонія, Таджикистан, Алжи, Бірма, Конго, Індонезія, Бурунді, на Філіппіни та ін. [18; с. 41-42].

Американський Центр всеохоплюючого миру (CSP) нарахував 36 війн за даними на початок 2017 року. Безпосередню участь у цих конфліктах беруть 28 держав. З їх числа майже половина (13 країн) мають затягнуті конфлікти (тобто, такі, що тривають вже понад 10 років). Такими країнами є М'янма (66 років), Індія (62 роки), Філіппіни (42 роки), Колумбія (39 років), Афганістан (36 років), Ірак (34 роки), Судан (31 рік), Туреччина (30 років), Сомалі (26 років), Демократична Республіка Конго (22 роки), Нігерія (17 років) і Пакистан (17 років). За останні роки можна назвати лише Шрі-Ланку тою, що спромоглася завершити внутрішній затягнутий конфлікт (з тамілами), що сталося ще у 2009 році. Окрім того, схожим прикладом може стати той факт, що Колумбія нещодавно підписала мирну угоду з повстанцями, внаслідок чого зародилася надія на мирне завершення існуючого внутрішнього збройного конфлікту [17].

Якщо розглядати динаміку міжнародних конфліктів за XX – початок XXI ст., можна побачити помітні позитивні зміни з приходом XXI ст. (рис. 1). Ф. Фукуяма, наприклад, навіть називає цей етап «кінцем історії», висунувши ідею світової «безконфліктності». Так, він висунув тезу про повне розв'язання конфлікту двох найвпливовіших ідеологій, де з крахом комунізму набувають універсального значення лібералізм і ліберальні інститути. Кінець історії, за словами автора, виливається в «закінчення ідеологічної еволюції людства і універсалізацію західної ліберальної демократії, як остаточної форми людського правління» [19; с. 2].

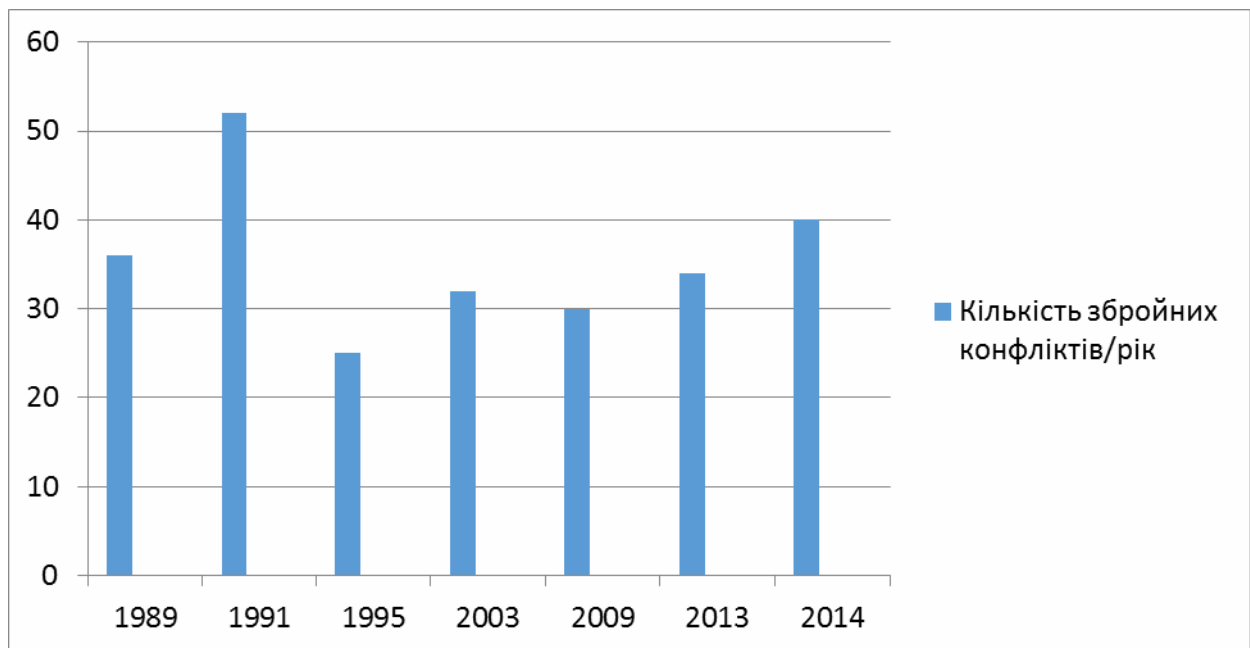

Рис. 1. Динаміка кількості збройних конфліктів (1989-2014 рр.)

Зміна форми прояву конфлікту в залежності від місця його протікання має важливий вплив на загальну динаміку. Тобто, якщо раніше міжнародний конфлікт часто виливався у війни між державами, то в XXI ст. таких відкритих протистоянь стало істотно менше. Однак таке твердження стосується лише відносно стабільного Заходу, тоді як у країнах «третього світу» така динаміка не спостерігається (рис. 2.).

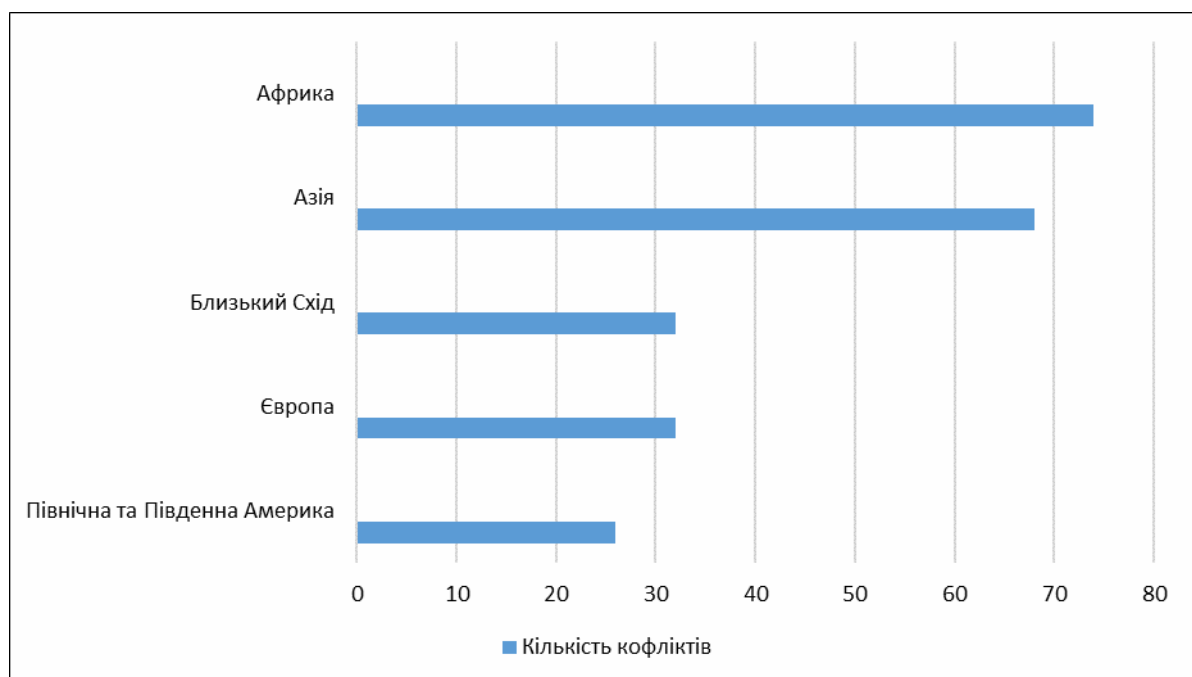

Рис. 2. Кількість конфліктів за регіонами (1949-2006 рр.)

Так, у 2011 році було зафіксовано найбільшу кількість воєн після 1945 р. (20 конфліктів, 17 з яких не виходили за межі однієї держави, і лише 3 були міждержавними), до того ж проходили всі вони в Африці, на Близькому і Середньому Сході. У західному ж світі, завдяки розвитку інформаційних технологій, один з головних ресурсів боротьби представляють ЗМІ і «світова громадська думка», яка може виправдати практично будь-яку дію. Так, основною формою міжнародної боротьби на Заході стали інформаційні та психологічні війни, які обумовлені розвитком постіндустріального суспільства та його інформатизацією [20; с. 105].

На початку XXI ст. миротворці ООН здійснювали миротворчі операції в таких країнах як Ліберія, Кот-д'Івуар, Дарфур, Південний Судан, Гаїті та Малі. І хоча на сьогоднішній день число міжнародних конфліктів скоротилося, часто їх корінні причини не вдається ліквідувати. Деякі країни, як, наприклад, Південний Судан, Демократична Республіка Конго і Дарфур переживають другу (або навіть третю) хвилю конфліктів. Важливим аспектом тут є те, що значною мірою врегулювання конфліктів визначається регіональними умовами [21].

Увага до учасників міжнародних збройних конфліктів все більше зміщується від держав до недержавних гравців. Підрахунки числа недержавних конфліктів (тобто, збройного протистояння між недержавними акторами без прямої участі певної держави як однієї зі сторін) з початку 2000-х років показує, що воно є майже в два рази більшим ніж кількість конфліктів за безпосередньої участі держави. Так, наприклад, у 2002 р. у світі налічувалося 34 конфлікти за участі певної держави та 66 так званих «недержавних» конфліктів, а у 2003 р. таке співвідношення становило вже 30 до 59 відповідно на користь «недержавних» конфліктів. За свідченнями Е. Степанової, на початку 2000-х рр. суто міждержавний характер мали лише військова операція США (та їх союзників) проти саддамівського Іраку (2003), прикордонні сутички між Індією та Пакистаном (1997-2003) та конфлікт між Еритреєю і Ефіопією (1998-2000). Навіть конфлікт навколо Косова між НАТО і Югославією був пов'язаний, перш за все, з внутрішнім протистоянням між Белградом та косовськими албанцями [22].

Кардинальні зміни в міжнародних відносинах зробили актуальним завдання становлення нової системи міжнародної безпеки. Очевидним є той факт, що результатом конфлікту неодмінно є величезні збитки як для сторони, що зазнала поразки, так і для сторони, яка вийшла переможцем. Оскільки уникнення втрат у конфлікті є неможливим, то, вочевидь, увесь сенс впливу на нього може і має бути зведений до пошуку, перш за все, шляхів усунення негативних наслідків. Проте важливим є те, що сама процедура запобігання і врегулювання є досить складною і не завжди має позитивний результат.

Події останніх десятиліть свідчать про те, що в політиці все ще досить часто переважають силові методи боротьби, але вони не завжди дають бажаний результат. Такі методи зазвичай використовуються опосередковано, шляхом демонстрації військової могутності конфліктуючої держави, з метою спонукання супротивника не вдаватися до збройної боротьби, а також примушення його капітулювати без війни. Проте глобалізація суттєво змінює сучасне уявлення про цивілізацій й спонукає до цілком нового бачення перспектив світового розвитку. Наразі спостерігається комплексне використання і соціально-політичних, і економічних, і дипломатичних, і інформаційних, і воєнних факторів для досягнення політичних цілей [23].

Урегулюванню міжнародних конфліктів на сьогоднішній день сприяють об'єктивні тенденції світового розвитку. По-перше, у світі виникає розуміння беззмістовності та небезпечності воєнних методів вирішення спірних питань – сторони зазвичай переходять до політичного діалогу та стратегічних комунікацій на переговорах. По-друге, посилюються інтеграційні процеси шляхом руйнування міждержавних та міжрегіональних бар'єрів, що створює умови для формування союзів, асоціацій, об'єднань держав, що ставлять за мету об'єднання сил і можливостей для забезпечення максимальної співпраці, яка буде зменшувати можливість конфліктних ситуацій.

Об'єктивно є два базові способи врегулювання конфлікту:

- згортання (замороження конфлікту на одній з трьох стадій);
- залагодження (або третя стадія конфлікту, коли сторони розуміють неможливість досягнення мети силовими методами, необхідність ведення переговорів, залучення фахівців для досягнення згоди між сторонами).

Врегулювання конфлікту не викорінює існуючих протиріч, які лежать в основі конфлікту, а всього лише прагне максимально їх згладити і виробити правильну формулу компромісного рішення, яка перешкоджає подальшій ескалації конфлікту. Розв'язання політичних конфліктів не має носити тимчасовий характер, а свою мету має вбачати в остаточному вирішенні існуючої проблеми та усуненні протиріч, які лежать в основі конфлікту. Політичний конфлікт може бути перерваним на будь-якій зі стадій його розгортання, якщо його основні причини будуть викоренені. Саме цю мету й має переслідувати процес стратегічних комунікацій у розв'язанні конфліктів.

При виборі способу мирного вирішення конфлікту необхідно чітко визначати виявлені розбіжності, адже такими значно легше керувати, ніж прихованими. Крім того, важливим завданням для обох сторін стає те, що вони мають розглядати опонента в якості партнера, а не супротивника (чи ворога). За таких умов учасники конфлікту приходять до висновку, що абсолютної безпеки можна досягнути тільки тоді, якщо забезпечується безпека обох сторін. Так, на думку дослідників, на сьогоднішній день існують чотири випробувані методи мирного розв'язання конфліктів [24]:

- досягнення домовленостей між сторонами завдяки збігу переконань сторін;
- досягнення домовленостей між сторонами відповідно до законодавчої бази, що стосується цього питання, або завдяки їхній добрій волі;
- досягнення домовленостей між сторонами, завдяки нав'язуванню однією із сторін конфлікту своїх переконань іншій стороні;
- досягнення домовленостей між сторонами через втрату ним актуальності (самоліквідація конфлікту).

Серед важливих інструментів урегулювання сучасних міжнародних конфліктів маємо особливо відзначити дипломатію та її основну форму – стратегічні комунікації. Так, у міжнародних відносинах з дипломатією пов'язують коректне ведення переговорів, пошуки згоди і взаємоприйнятних для обох сторін рішень, розширення міжнародного співробітництва, поширення національних цінностей та захисту інтересів. Головним завданням дипломатії є досягнення державами їхніх зовнішньополітичних цілей шляхом використання дипломатичних засобів.

Інструменти дипломатичного впливу на конфлікти дають в перспективі більш зважені та довготривалі результати. Саме тому на дипломатичні методи та стратегічні комунікації у XXI ст. доводиться щонайменше половина всього навантаження по врегулюванню міжнародних конфліктів. До компетенції дипломатів входять наступні напрями управління конфліктами, які реалізуються ними як у межах зовнішньої політики окремих держав, так і в межах діяльності міжнародних організацій, що здійснюють миротворчу діяльність: переговорний процес, посередництво (медіація), арбітраж.

У тих випадках, коли традиційна дипломатія стає недостатньо ефективною (як правило, це ті випадки, коли швидкість вироблення зовнішньополітичних рішень поступається швидкості і динаміці розвитку конфлікту), на передній план висуваються нові формати дипломатичної діяльності [25; с. 137-138]:

- «човникова дипломатія» (пов'язана з місіями індивідуальних політичних та громадських діячів, що схвалені світовою спільнотою);

- «публічна дипломатія» (спрямована на формування необхідної громадської думки за кордоном, в основному, здійснювана недержавними акторами, що беруть участь у врегулюванні конфліктів та миротворчій діяльності завдяки делегуванню їм прав і компетенцій державами і міжнародними організаціями);

- «енергетична дипломатія» (під нею розуміють інструменти реалізації зовнішньої політики держав та методів регулювання міжнародних відносин у сфері енергетики).

Попередження конфлікту є надзвичайно важливим аспектом у розв'язанні міжнародних кризових ситуацій, адже слід враховувати, що конфлікт легше загасити на самому початку, до переходу з латентної форми у відкриту, коли він ще не набув широкомасштабного характеру. Помітне місце в розробці засобів подолання міжнародних конфліктів належить прогнозуванню. Передбачення виникнення міжнародних криз має можливість своєчасно вжити належних заходів щодо їх попередження. Так, якщо превентивних заходів вчасно вчинено не було, а конфліктна ситуація вже перейшла у тривалу стадію (прийняла затяжний характер), то на цьому етапі її вирішення стає проблемним. Для того, щоб не допустити такого, необхідно [7; с. 329]:

- визнати, що міжнародні проблеми мають окремий зміст і повинні вирішуватись силами національної політики, адже саме ефективна національна політика має враховувати реалії сучасності, тенденції національних і міжнародних відносин;

- використовувати економічні важелі для нормалізації міжнародної кризової ситуації, враховуючи важливість ролі економіки в суспільному житті взагалі;

- створювати культурну атмосферу консенсусу (тобто, встановлювати національні товариства або центри, заохочувати двомовність, національно-культурну автономію, дотримуватися принципу паритетності при призначенні в органи влади і управління людей різних національностей).

Основна відповідальність за попередження конфліктів покладається на національні уряди, бо тільки вони мають право утримувати кошти, отримані з податкової бази, та розпоряджатися ними в ході вирішення кризової ситуації. При залученні цих коштів до превентивної діяльності (з метою попередження міжнародного збройного політичного конфлікту) головним завданням та прагненням уряду є, перш за все, зменшення кількості людських жертв, а також зниження кількості витрат державних коштів всередині країни. Так, ідея превентивної дипломатії не просто досліджується, а й всебічно підтримується та культивуються ООН уже впродовж декількох десятиліть [26; с. 115]. Тому, коли виникає необхідність, уряди держав у своїй превентивній діяльності в будь-якому випадку можуть спиратися на міжнародні організації – перш за все, на ті, що перебувають в межах системи Організації Об'єднаних Націй.

Висновки.

Міжнародні відносини і міжнародні конфлікти XXI ст. насправді є окремою главою історії людства, де активний вплив мають глобалізаційні процеси та стратегічні комунікації, які носять як антагоністичний так і врегулюючий характер. Характерними ознаками міжнародних конфліктів XXI слід визначити:

- посилення інтеграційних процесів у сфері міжнародних відносин (тобто, «руйнація» міждержавних та міжрегіональних бар'єрів);

- залучення гібридних засобів ведення міжнародної боротьби (гібридні війни, мережеві структури міжнародного тероризму, приватні військові компанії, інформаційні й кібернетичні атаки тощо);

- основою для виникнення конфліктів стають такі чинники, як сепаратизм, націоналізм, повстанські рухи тощо;

- асиметричність конфліктів (випадки політичної поразки у збройних конфліктах більш розвинених країн слабшим супротивникам);

- трансформація та адаптація миротворчості до нових умов;

- домінуючий вплив стратегічних комунікацій як на розпалювання так і на врегулювання міжнародних конфліктів.

Стратегічні комунікації стосовно врегулювання міжнародних конфліктів спрямовані як на глобальне безпекове середовище, яке постійно змінюється, так і на виклики (можливості) в інформаційному середовищі завдяки ретельній координації, синхронізації та взаємодії різних комунікаційних функцій у сфері міжнародних відносин.

Література.

1. Гібридна війна: in verbo et in praxi: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 412 с.

2. Набі І.М.А. Специфіка та особливості сучасного миропорядку. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*, 2016. Вип. 109. С. 321-324.
3. Boulding K. Conflict and Defence. A General Theory. New York. 1962. С. 61. URL: <https://ru.citatu.net/avtory/kennet-boulding/> (дата звернення: 16.03.2020).
4. Шеренговський Д. В. Поняття та сутність міжнародного конфлікту в науці про міжнародні відносини. *Актуальні проблеми політики: збірник наукових праць*. Вип. 43. 2011. С. 98 - 108. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1527/Sherengov.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 16.03.2020)
5. Черкес М. Е. Международное право: Учебное пособие. Одесса. 2006. 384 с.
6. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpq=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachten+Umwelt&source> (дата звернення: 18.03.2020).
7. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти. Київ. 2012. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (дата звернення: 18.03.2020)
8. Стрельцов Є. Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів. 2014. URL: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (дата звернення: 18.03.2020).
9. Бескорвайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14 (дата звернення: 18.03.2020).
10. Костенко Г. Ф. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf (дата звернення: 18.03.2020).
11. Кальченко Т. В. Глобальні проблеми розвитку. *Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності*. 2005. URL: <https://library.if.ua/book/121/8048.html> (дата звернення: 18.03.2020).
12. Бондаренко О.Г., Бондаренко Я.О. Теоретичні основи державного управління у сфері міжнародних відносин щодо врегулювання конфліктів. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека"*. №6. 2020. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2020-6>. (дата звернення: 27.08.2020).
13. Шклярчук М.Г. Сутність і зміст стратегічних комунікацій у системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. №1. 2018. С. 25 – 31.
14. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. № 4 (41). 2016. С. 9 – 23.
15. Тихомірова Є.Б. Стратегічні комунікації ЄС: інституціональний вимір. *Політичне життя*. № 4. 2016. С. 103 – 112.
16. Пелепейченко Л.М. Стратегічні комунікації силових в сучасному соціальному контексті. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. № 1 (21). 2017. С. 34 – 41.
17. Гомон Д. Світова мапа війн. Де і за що сьогодні воює людство. *Еспресо*. 2017. URL: https://espresso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_voyuye_sogodni_v_sviti.
18. Хоменко Г.Д. Конфлікти в міжнародних відносинах на початку XXI століття: зміна парадигм. 2003. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Nvdau_2003_9_7.
19. Чуб Ю. М. Порівняльний аналіз концепцій Ф. Фукуями та С. Хантінгтона. Київ, 2015. URL: https://studopedia.su/16_147636_referat.html. (дата звернення: 03.05.2020).
20. Довгополий С. Ю. Международные конфликты XXI столетия: какими они будут? 2014. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-konflikty-xxi-stoletiya-kakimi-oni-budut/viewer>. (дата звернення: 05.05.2020).
21. Мир и безопасность. Глобальные вопросы на повестке дня. *ООН: мир, достоинство и равенство*. URL: <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/peace-and-security/index.html>. (дата звернення: 05.05.2020).
22. Степанова Е. Государство и человек в современных вооруженных конфликтах. *Международные процессы*. URL: <http://intertrends.ru/old/sixteenth/003.htm>. (дата звернення: 05.05.2020).
23. Сірій С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації. *Політичний менеджмент*. Вип. 2. 2007. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8857/14-Sirui.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 05.05.2020).
24. Шібель В. Миротворчий процес: методологічні аспекти дослідження. *Політичний менеджмент*. Вип. 6. 2009. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shibel_myrotvorchyi.pdf. (дата звернення: 07.05.2020).
25. Манойло А. В. Урегулирование и разрешение международных конфликтов. *Урегулирование и разрешение международных конфликтов*. 2013. URL: http://www.intelros.ru/pdf/Sientist/2013_10/3.pdf. (дата звернення: 07.05.2020).
26. Назаровська І. Г. Основні суб'єкти превентивної дипломатії. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 108 (Частина I). 2012.

References.

1. Dodonov, R.O. and others. (2017), Hybrid war: in verbo et in praxi: a monograph. Donecz'kyj nacional'nyj universytet imeni Vasylyia Stusa. Vinnytsia. 412 p.
2. Nabi, I.M.A. (2016), Specifics and features of the modern world order. *Zbirnyk naukovykh prats «Hileia: naukovyi visnyk»*. Vol. 109. P. 321-324.
3. Boulding, K. (1962), Conflict and Defence. A General Theory. New York. C. 61. Available at: <https://ru.citaty.net/avtory/kennet-boulding/> (Accessed 16 March 2020).
4. Sherengovsky, D.V. (2011), The concept and essence of international conflict in the science of international relations. *Aktual'ni`problemi poli`tiki: zbi`rnik naukovikh pracz`*, vol. 43. P. 98 - 108. Available at: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/>.
5. Cherkes, M.E. (2006), International law: a textbook. Odessa. 384p.
6. Rapoport A. Konflikt in der vom Menschen gemachten Umwelt. Darmstadt. 1974. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=UMDEon8SutwC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=Rapoport+A.+Konflikte+in+der+vom+Menschen+gemachten+Umwelt&source> (Accessed 18 March 2020).
7. Bernadsky, B.V. (2012), International conflicts. Kyiv. Available at: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf (Accessed 18 March 2020).
8. Streltsov, E.L. (2014), Due to the issue of the nature and types of international conflicts. Available at: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/statji_n4-33_2014/28.PDF (Accessed 18 March 2020).
9. Beskorovainy, S. Ya. (2014), The types of armed conflicts and their legal regulation. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_3_14 (Accessed 18 March 2020).
10. Kostenko, G.F., The types of military conflicts and their classification. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdau_1999_2_10.pdf (Accessed 18 March 2020).
11. Kalchenko, T.V. (2005), The global development problems. *Ekonomi`chna i`ntegraczi`ya i` global`ni`problemi suchasnosti`*. Available at: <https://library.if.ua/book/121/8048.html>. (Accessed 18 March 2020).
12. Bondarenko, O.H. and Bondarenko, Ya.O. (2020), Theoretical foundations of public administration in the field of international relations for conflict solution. *Elektronne naukove vydannia "Publichne administruvannia ta natsionalna bezpeka"*. # 6. Available at: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2020-6>. (Accessed 27 August 2020).
13. Shkliaruk, M.H. (2018), The essence and content of strategic communications in the system of public administration. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*. #1. P. 25 – 31.
14. Dubov, D.V. (2016), Strategic communications: problems of conceptualization and practical implementation. *Stratehichni priorytety*. # 4 (41). P. 9 – 23.
15. Tykhomirova, Ye.B. (2016), EU strategic communications: the institutional dimension. *Politychne zhyttia*. # 4. P. 103 – 112.
16. Pelepeichenko, L.M. (2017), Strategic communications of law enforcement in the modern social context. *Informatsiina bezpeka liudyny, suspilstva, derzhavy*. # 1 (21). P. 34 – 41.
17. Homon, D. (2017), World map of wars. Where and for what humanity is fighting today. *Espresso*. Available at: https://espresso.tv/article/2017/07/24/khto_z_kym_i_za_scho_voyuye_sogodni_v_sviti. (Accessed 18 March 2020).
18. Homenko, H.D. (2003), Conflicts in international relations at the beginning of the XXI century: a paradigm shift. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21IID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILEA=&S21STR=Nvdau_2003_9_7. (Accessed 03 May 2020).
19. Chub, Yu.M. (2015), Comparative analysis of the concepts of F. Fukuyama and S. Huntington. Kyiv. Available at: https://studopedia.su/16_147636_referat.html. (Accessed 03 May 2020).
20. Dovhopolyi, S.Yu. International conflicts of the XXI century: what they will be? Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-konflikty-xxi-stoletiya-kakimi-oni-budut/viewer>. (Accessed 05 May 2020).
21. Peace and security. Global issues on the agenda. *OON: myr, dostoinstvo y ravenstvo*. Available at: <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/peace-and-security/index.html>. (Accessed 05 May 2020).
22. Stepanova, Ye. State and people in modern armed conflicts. *Mezhdunarodnie protsessy*. Available at: <http://intertrends.ru/old/sixteenth/003.htm>. (Accessed 05 May 2020).
23. Siryi, S. (2007), Features of local war and military conflicts in the minds of globalization. *Politychnyi menedzhment*. Vol. 2. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8857/14-Sirui.pdf?sequence=1>. (Accessed 05 May 2020).
24. Shibel, V. (2009), Peacekeeping process: methodological aspects of research. *Politychnyi menedzhment*. Vol. 6. Available at: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/shibel_myrotvorchyi.pdf. (Accessed 07 May 2020).
25. Manoilo, A.V. (2013), Settlement and resolution of international conflicts. *Urehulyrovanye y razreshenye mezhdunarodnykh konfliktov*. Available at: http://www.intelros.ru/pdf/Sientist/2013_10/3.pdf. (Accessed 07 May 2020).
26. Nazarovska, I.H. (2012), Main Subs of Preventive Diplomacy. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Vol. 108 (Part I).